

Išskirtinė paroda Kaune „Vytiš: istorija ir dailė“

THE UNIQUE EXHIBITION IN KAUNAS “VYTIS: HISTORY AND ARTS”

Beta UMBRASIEŅĒ

The publication introduces to the exhibition “Vytiš: history and arts” dedicated to the Millennium of Lithuania and opened on 2 July in the National M. K. Čiurlionis Art Museum. The exhibition covers the historic evolution of the most important state armorial symbol of Lithuania – Vytiš from the end of the 14th century up to the present day. It is the largest exhibition devoted to the Lithuanian state emblem which contains many first time showed exhibits from the National M. K. Čiurlionis Art Museum, Vytautas The Great War Museum, Trakai History Museum, National Museum of Lithuania, Tauras District Partisans and Deportation Museum in Marijampolė, Vilkaškiškis Diocese Museum and private collections.

Stanislovo Sajausko nuotraukose parodos „Vytiš: istorija ir dailė“ fragmentai.

Beta UMBRASIEŅĒ

Valstybę reprezentuoja trys simboliai: herbas, vėliava ir himnas. Lietuvos herbas yra Vytiš, jame vaizduojamas šarvuotas raitelis su kalaviju ir skydu. Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmečio proga Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje, Kaune, 2009 metų liepos 2 dieną atidaryta paroda „Vytiš: istorija ir dailė“. Tai didžiausia Lietuvos herbui Vyčiui skirta paroda, suteikianti galimybę susipažinti su jo istorine raida. Muziejininkai šios parodos idėją brandino keletą metų. Simboliška, kad ji įgyvendinta Lietuvos vardo paminėjimo jubiliejiniais metais.

Ruošiantis parodai ir pradėjus eksponatų peržiūrą muziejaus rinkiniuose, tapo aišku, kad Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus turi ypač daug ekspozicinės medžiagos minėtai parodai surengti. Todėl laukė dar vienas svarbus dalykas – eksponatų atranka. Atrankos kriterijai – dar neeksponuoti, reti, menine ir muziejine verte išskirtiniai daiktai, kurie atskleidžia Vyčio istoriją ir vaizdavimą mene. Dalis parodos eksponatų lankytojams rodomi pirmą kartą. Dalyvauti parodoje buvo pakviesti ir kiti Lietuvos muziejai. Į kvietimą maloniai atsiliepė ir eksponatus pateikė Vytauto Didžiojo karo muziejus, Trakų istorijos muziejus, Lietuvos nacionalinis muziejus, Marijampolės Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejus, Vilkaškiškio vyskupijos muziejus ir privatūs asmenys. Iš viso parodoje eksponuojami 366 eksponatai, apimantys laikotarpį nuo XV a. iki šių dienų. Monetos, banknotai, vertybiniai popieriai, valstybiniai apdovanojimai, dokumentai, atvirukai, pašto ženklai, vėliavos, meno dirbiniai ir dailės kūriniai – tai labai skirtingi ir daugeliu prasmių vertingi eksponatai, kuriuos vienija svarbiausias lietuviškas heraldinis ženklas – Vytiš. Visi kartu jie iliustruoja ne tik šio simbolio reikšmę valstybiniu lygmeniu, bet ir jo vietą kasdieniame gyvenime.

Seniausi parodos eksponatai yra LDK sidabrinės monetos: Jogailos denaras ir Vytauto dvidenariai. Pažymėtina, kad naujausi parodos eksponatai yra trys 100 litų monetos skirtos Lietuvos vardo paminė-

jimo tūkstantmečiui. Paskutinė jų pasirodė parodos rengimo metu ir „be konkurencijos“ pateko į ekspozicinę vitriną. Apskritai monetos, banknotai, vertybiniai popieriai, apdovanojimai, medaliai, ženklai ir ženkleliai sudaro bene gausiausią eksponatų dalį. Tarp jų yra itin retų, tokių kaip Fridricho Augusto II karūnavimo žetonas, medalis baudžiamos panaikinimui pažymėti, Rusijos lietuvių seimo nario ženklas (1917 05 27), Lietuvos Respublikos dvidešimtmečio ženklelis ir Lietuvos Laisvės Varpo garbės ženklas įteikti prezidentui A. Smetonai, Lietuvos Vyčių garbės nario ženklas, XX a. pradžios JAV lietuvių organizacijų ženklai.

Po 1918 metų Lietuvos Respublikos susikūrimo valstybės herba aktyviai kūrė žinomi to meto dailininkai Adomas Varnas, Adomas Galdikas, Mstislavas Dobužinskis, Juozas Žikaras, Petras Rimša, Juozas Jonas Burba. Pirmieji projektai buvo sukurti Tado Daugirdo ir Antano Žmuidzinavičiaus. Originalūs minėtų autorių Vyčių atvaizdai buvo pasirinkti pinigams, garbės ženkams, valstybės apdovanojimams, plačiai naudojami vėliavose, plakatuose, suvenyruose. Pirmosios Lietuvos Respublikos laikotarpiu Vyčio vaizdavimas vystėsi, įgavo pagreitį. Lietuvos Respublikos konstitucijoje nustatytas Lietuvos valstybės ženklas – baltas Vytis raudoname dugne. Istorinės herbo spalvos: skydo dugnas raudonas, o raitelis ir žirgas sidabriniai ar balti. Vyčio piešimas buvo paliktas nežymiai kūrėjų interpretacijai, todėl išgyveno vaizdavimo ir naudojimo renesansą. Tuo metu buvo sudaryta komisija Lietuvos herbei nustatyti, bet vienas oficialus herbo variantas nebuvo patvirtintas. Labiausiai išpopuliarintas ir naudotas viešame gyvenime buvo A. Žmuidzinavičiaus 1918 m. sukurtas Vyčio variantas. Visiškai kitokį, stilizuotą Vytį ketvirtame dešimtmetyje sukūrė M. Dobužinskis. Dailininkas rėmėsi senosiomis LDK monetomis ir kunigaikščių antspaudais. Jis domėjosi Lietuvos heraldika, parašė leidinį „Vytis“ (1933 m.).

Parodoje eksponuojami šie dailės kūriniai: dailininko A. Žmuidzinavičiaus paveikslai, B. Šaliamoro paveikslas „Vytis peizažo fone“, dailininko K. Šimonio plakato projektas „Mylėk Lietuvą“, keletas darbų, sukurtų Vokietijoje DP (perkeltųjų asmenų) stovyklose, Vinco Grybo ir Antano Aleksandravičiaus gipso darbai. Taip pat gausu spalvingų atvirukų, išleistų XIX a. pab. ir XX a. pr. Lietuvoje, Rygoje, Minske ir JAV, kurių autoriai buvo anksčiau paminėti. Dėl turimų eksponatų gausos Pirmosios Lietuvos Respublikos laikotarpis parodoje atspindėtas labai plačiai.

Eksponuojami taip pat du LDK žemėlapiai, J. K. Vilčinskio albumo „Vilniaus Archeologijos muziejus“ (1858–1859) piešiniai, Aleksandro Guagninio LDK kronika (1611 metų leidimas), dailininkų piešiniai, paveikslai, plakatai. M. K. Čiurlionio sukurtas „Trečiosios lietuvių dailės parodos plakatas“ (1909 m.), tapęs parodos emblema, pasitinka lankytojus vos įėjus į parodos salę. Šalia eksponuojami taikomosios dailės kūriniai: puodeliai su lėkštutėmis, šaukšteliai, portsigarai, padėkliukai, vazos, sporto prizai ar moteriškas pakušalas – pakabukas „Vytis“.

Iš Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus taikomosios dailės rinkinio pristatomos XIX a. pab. XX a.

pirmoje pusėje sukurtos originalios Amerikos lietuvių organizacijų vėliavos, kurios yra spalvingiausios ir didžiausios parodos eksponatai. Vytį galima rasti ir tautodailės kūriniuose. Tai medžio dirbiniai – suvenyrai. Kiekvienas jų – savitas meistro kūrinys.

Lankytojams rodomi unikalūs spaudiniai – Tauro apygardos partizano Juozo Armonaičio (Triupo) apdovanojimo juostele „Už narsumą“ aktas (1946 m. spalio 1 d.) ir Lietuvos partizanų Priskėlimo apygardos leidinys „Priskėlimo ugnis“ (1948 m. gruodžio 31 d., Nr. 9). Besidomintys filatelija parodoje pamatys lietuviškų pašto ženklų, aukos lapelių, žyminių ženklų, suvenyrinių Hassendorfo lietuvių stovyklos pašto ženklų, taip pat lietuviškų pašto ženklų projektų pavyzdžių.

Parodoje atspindėti skirtingi Lietuvos istorijos laikotarpiai. Vytis šiuojuoju per amžius, kaip lietuvių tautos nepriklausomybės simbolis.

Paroda „Vytis: istorija ir dailė“, skirta visiems besidomintiems Lietuvos istorija ir kultūra, atitinka pasirinktą pavadinimą. Skirtingi ir originalūs parodos eksponatai papildo vieni kitus, padaro parodą ryškia ir visapusišką. Tai leidžia manyti, kad idėja – per skirtingų grupių eksponatus atspindėti Vyčio ženklo istoriją ir meninę įvairovę – įgyvendinti pavyko.

Paroda yra projektinis renginys ir tęsia Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus parodų, kurios pradėtos rengti 1988 metais ir skirtos istoriniams simboliams, tradicijai. Parodos rengėjai: Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus Numizmatikos skyriaus darbuotojai Ignas Narbutas, Stanislovas Sajauskas, Beta Umbrasienė. Paroda yra įtraukta į šventinių Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmečio renginių sąrašą. Parengtas ir 700 vnt. tiražu išleistas spalvotas parodos katalogas. Iškilmingame parodos atidaryme dalyvavo garbūs svečiai: grafikas plakatų kūrėjas profesorius Juozas Galkus, istorikas humanitarinių mokslų daktaras Lietuvos heraldikos komisijos pirmininkas Edmundas Antanas Rimša, dailininkas medalių kūrėjas Antanas Olbutas, Lietuvos banko muziejaus muziejininkas medalių rinkėjas Vincas Ruzas, žinomi kolekcininkai – numizmatas Domininkas Kaubrys ir bibliofilas Vidmantas Staniulis. Parodos rengimą ir katalogo išleidimą parėmė Lietuvos Respublikos kultūros ministerija ir Kauno miesto savivaldybė.

Nuoširdi padėka reiškama Trakų istorijos muziejaus vyr. rinkinių saugotojai Irenai Senulienei, Vytauto Didžiojo Karo muziejaus vyr. rinkinių saugotojai Janinai Karosevičiūtei, Fondų apskaitos ir apsaugos vyriausiosiai muziejininkei Linai Urbonienei, Lietuvos nacionalinio muziejaus Numizmatikos skyriaus vedėjai Daliai Grimalauskaitei už bendradarbiavimą rengiant parodą. Taip pat kolegoms Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus Eksponatų restauravimo ir konservavimo skyriaus vedėjai Vandai Kyzelytei ir restauratoriams Linai Namavičiūtei, Daivai Snitkutei, Kęstučiui Baniui už eksponatų sutvarkymą ir paruošimą parodai. Didelis acū ponai Snieguolei Jurskytei-Akstinieni, kuri mielai sutiko paskolinti parodai eksponatus iš šeimos archyvo. ■

